УДК (UDC) 327 : 94] (420+477) “2022”
DOI: https://doi.org/10.33782/eminak2024.4(48).766

POLITICAL AND MILITARY ASSISTANCE OF BRITISH GOVERNMENT OF B. JOHNSON TO UKRAINE (FEBRUARY – SEPTEMBER 2022)

Oleh Mashevskyi[1]***, Olga Sukhobokova***[2]
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
[1] e-mail: olegmashev@knu.ua;ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5251-2089
[2] e-mail: olga.sukhobokova@knu.ua; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4140-3231

ABSTRACT

The purpose of the research paper is to highlight the political, diplomatic, and military-technical assistance to Ukraine by the government of Great Britain led by Boris Johnson during the full-scale invasion of the Russian Federation in February – September 2022.

The scientific novelty is in the fact that the role and place of the government of B. Johnson in uniting Western countries in support of Ukraine, supplying modern British weapons to the Armed Forces of Ukraine, and diplomatic support for Ukraine, both at the bilateral level and in international organizations and at international forums are holistically and comprehensively analyzed in the paper. The volumes, forms, terms, and peculiarities of providing assistance are revealed. The influence of the extraordinary personality of B. Johnson and his special attitude towards Ukraine and helping the Ukrainian people in the fight against Russian armed aggression are considered.

Conclusions. The main areas of British assistance to Ukraine were outlined even before the Russian full-scale invasion. The UK, mainly due to the efforts of Prime Minister B. Johnson, was a leader in providing military-technical support (for example, NLAW, lightweight shoulder-fired, and disposable line-of-sight missile system) and training Ukrainian military specialists. In particular, political and diplomatic support consisted of active work with the United Kingdom’s NATO allies and EU countries, aimed at forming a coalition to assist Ukraine and developing and implementing a joint sanctions policy against the aggressor country.

With the beginning of Russian full-scale aggression, the issue of supporting Ukraine and its victory in the war became one of the priority political tasks and moral and value guidelines for B. Johnson. Along with US President Joseph Biden, he became the initiator and organizer of large-scale multi-level assistance to Ukraine at the state and international levels. It was the British government that was the first among foreign countries to provide Ukraine with various types of lethal, in particular heavy, high-tech weapons, encouraging other world leaders to do the same. At the same time, that was supplemented by training thousands of Ukrainian military men, supplying ammunition and equipment to the Armed Forces of Ukraine, and financing the repair of military equipment.

Keywords: Great Britain, Boris Johnson, Russian-Ukrainian war, international relations, foreign policy, sanctions, NATO

Політична та військова допомога британського уряду Б. Джонсона Україні (лютий-вересень 2022 р.)

Олег Машевський[1]***, Ольга Сухобокова***[2]
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
[1] e-mail: olegmashev@knu.ua;ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5251-2089
[2] e-mail: olga.sukhobokova@knu.ua; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4140-3231

Анотація

Метою роботи є висвітлення політично-дипломатичної та військово-технічної допомоги Україні урядом Великої Британії на чолі з Борисом Джонсоном під час повномасштабного вторгнення РФ у лютому-вересні 2022 р.

Наукова новизна полягає в тому, що у статті цілісно та всебічно проаналізовано роль і місце уряду Б. Джонсона у згуртуванні країн Заходу на підтримку України, постачання сучасної британської зброї Збройним силам України, дипломатична підтримка України, як на двосторонньому рівні, так і в міжнародних організаціях і на міжнародних форумах. Розкриваються обсяги, форми, терміни й особливості надання допомоги. Розглянуто вплив неперсічної особистості Б. Джонсона та його особливого ставлення до України на допомогу українському народу у боротьбі проти збройної агресії Росії.

Висновки. Головні напрями британської допомоги Україні окреслилися ще напередодні російського повномасштабного вторгнення. Велика Британія, багато в чому завдяки зусиллям очільника уряду Б. Джонсона, була лідером щодо надання військово-технічної підтримки (наприклад, ручні протитанкові ракетні комплекси NLAW) і тренуванні українських військових фахівців. Політично-дипломатична підтримка полягала, зокрема, в активній роботі із союзниками Сполученого Королівства по НАТО, країнами ЄС, спрямованій на формування коаліції з допомоги Україні й виробленні та реалізації спільної санкційної політики щодо країни-агресора.

З початком російської повномасштабної агресії, питання підтримки України та її перемоги у війні стало одним з пріоритетних політичних завдань і морально-ціннісних орієнтирів для Б. Джонсона. Поряд з президентом США Джозефом Байденом, він став ініціатором та організатором масштабної багаторівневої допомоги Україні на державному та міжнародному рівнях. Саме британський уряд першим з-поміж іноземних держав надавав Україні різні види летальної, зокрема важкої, високотехнологічної зброї, спонукаючи й інших світових лідерів до цього. Водночас, це доповнювалося навчанням тисяч українських військових, постачанням боєприпасів та спорядження для ЗСУ, фінансуванням ремонту техніки.

Ключові слова: Велика Британія, Борис Джонсон, російсько-українська війна, міжнародні відносини, зовнішня політика, санкції, НАТО

Вступ

Питання міжнародної допомоги Україні під час російсько-української війни (від 2014 р. і дотепер) є одним з найактуальніших у контексті як новітньої історії України та світу, так і двосторонніх відносин України з різними державами, підтримки ними нашої країни у війні. Провідні демократичні країни світу активно допомагають українського народу зупинити та перемогти окупантів. Проте одним з найактивніших партнерів України у боротьбі проти російської агресії є саме Велика Британія, яка, поряд із США, визначає основні вектори та напрямки цієї допомоги.

Напередодні повномасштабного вторгнення РФ в Україну, з кінця 2021 р. британський уряд стрімко збільшив підтримку Києва як у політично-дипломатичній, так і у військово-технічній площинах. Від 24 лютого 2022 р., значною мірою завдяки особистій рішучій позиції прем'єр-міністра Бориса Джонсона (2019-2022), Велика Британія стала одним з лідерів у міжнародній політичній, військовій і фінансовій допомозі України. Ба більше, саме Б. Джонсон відіграв ключову роль у формуванні коаліції з військово-технічної допомоги Україні та протидії РФ, а також своїми ініціативами спонукав очільників інших країн до активнішої допомоги Україні. Це пояснює важливість дослідження діяльності уряду Б. Джонсона з підтримки Україниу найбільш критичні місяці її новітньої історії, коли неспровоковане масштабне вторгнення російських військ до України поставило під загрозу не лише її самостійне існування, а й безпеку всієї Європи та принципи міжнародного права.

Мета дослідження – проаналізувати політично-дипломатичну та військово-технічну допомогу уряду Великої Британії на чолі з Борисом Джонсоном Україні під час повномасштабного вторгнення РФ (лютий-вересень 2022 р.). Водночас, автори свідомо залишають за межами даної статті дослідження фінансової та гуманітарної підтримки України, допомоги українським біженцям у цей критичний для українського народу період, позаяк означені теми мають потенціал для окремих ґрунтовних розвідок.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Проблема підтримки України від початку російської агресії у 2014 р. знайшла відображення у низці досліджень британсько-українських відносин, зокрема працях А. Грубінка. Так, автором поміж інших аспектів співпраці простежено зміни у політиці британського уряду щодо України з 2014 р.[1] З початком повномасштабної російсько-української війни, дослідник продовжив розгляд теми, результатом чого зокрема стали публікації, де визначено та проаналізовано три основні виміри, в яких виявився вплив війни – глобальний, регіональний і внутрішньодержавний[2].

Про значний інтерес до теми в українському суспільстві та науковому середовищі свідчать публікації молодих дослідників. Наприклад, А. Шевченко у своїй науковій розвідці розглянула зростання впливу Великої Британії на міжнародній арені на тлі російсько-української війни та в рамках реалізації стратегії «Глобальної Британії»[3].

С. Віднянський та А. Мартинов стисло, але досить влучно й обґрунтовано, проаналізували роль Великої Британії у контексті зусиль колективного заходу

[1] *Грубінко А., Буглай Н.* Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства). *Український історичний журнал*. 2022. № 1. С. 206-219. DOI: https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.206

[2] *Грубінко А.В.* Міжнародна роль Великої Британії в умовах російсько-української війни. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Російсько-українська війна: право, безпека, світ (29-30 квітня 2022 р.)»*. Тернопіль, 2022. С. 293-299. URL: http://surl.li/mjzrd; *Грубінко А.В.* Роль та інтереси Великої Британії в російсько-українській війні. *Міжнародна науково-практична конференція «Актуальна юриспруденція», 14 жовтня 2022 р.* URL: http://surl.li/mjzrb

[3] *Шевченко А.В.* Роль Великої Британії у російсько-українській війні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса.* 2022. Вип. 14, Т. 1. С. 98-103. URL: http://surl.li/mjzri

щодо підтримки України в період повномасштабної російської агресії, звернувши увагу на лідерські позиції Лондона у міжнародній коаліції, яка надає українській державі зброю, боєприпаси, фінансову підтримку[4].

Найбільш ґрунтовною нині є стаття Ю. Стужука, що присвячена розгляду співпраці двох країн під час війни загалом[5]. Особливу увагу автор приділив військовій допомозі Сполученого Королівства Україні та дійшов обґрунтованого висновку про його роль як другого за значенням партнера України поміж країн НАТО після США.

На жаль, виявити зарубіжні (англомовні) наукові публікації на дану тему не вдалося. Проте дослідницький інтерес до неї реалізований у кількох досить ґрунтовних аналітичних звітах і розвідках. Зокрема на увагу заслуговує стаття Бена Бексендейла-Сміта, присвячена аналізу військово-технічної допомоги Великої Британії Україні[6], та звіт про військову допомогу Великої Британії Україні під час російського вторгнення, підготовлений для Палати громад Великої Британії в жовтні 2023 р.[7] Проте більшість аналітиків обмежується публіцистичними оглядами, спрямованими на широку читацьку аудиторію[8].

Водночас пропонована стаття є чи не першою спробою комплексного розгляду політично-дипломатичної та військово-технічної допомоги Великої Британії Україні у перші місяці повномасштабного вторгнення РФ, коли на чолі уряду перебував Борис Джонсон, який особисто відіграв значну роль у спрямуванні британської державної політики щодо України та формуванні міжнародної коаліції для надання їй зброї, посилення дипломатичного та санкційного тиску на РФ.

Політика Британії щодо України напередодні повномасштабного російського вторгнення

Від початку російської збройної агресії проти України в 2014 р. й анексії Криму, позиція Лондона у засудженні таких дій і збільшенні допомоги Україні, була категоричною та послідовною. Вона суттєво зросла зі вступом 24 липня 2019 р. на посаду прем'єр-міністра Бориса Джонсона – як виявилося, одного з найбільш рішучих західних політиків у підтримці України. Зокрема, це засвідчила й «Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії», підписана у жовтні 2020 р. Започаткувавши відносини стратегічного партнерства між державами, вона формалізувала їхню співпрацю на міжнародній арені й у безпековій сфері з метою повного відновлення територіальної цілісності та суверенітету України[9].

---

[4] *Віднянський С., Мартинов А.* Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія. Київ: Ін-т історії України, 2023. 264 с.

[5] *Стужук Ю.* Співробітництво України та Великої Британії в умовах російсько-української війни. *Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2022. №2 (75), 135-140. DOI: https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-2-75/135-140

[6] *Baxendale-Smith Ben*. Reasserting the UK's Role in European Security Through Military Assistance to Ukraine. *Wilson Center*. 2023, September 11. URL: http://surl.li/msxxq

[7] *Mills C*. Military assistance to Ukraine since the Russian invasion. *House of Commons Library*. 2023, October, 4. URL: https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9477

[8] *Dickinson P.* Why Ukraine loves Boris. *Atlantic Council.* 2022, July 4. URL: http://surl.li/msxxv

[9] Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. *ВР України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#Text

Із розгортанням агресії РФ наприкінці 2021 – початку 2022 рр. політика уряду Б. Джонсона щодо неї ставала значно жорсткішою, а підтримка України – однією з найактивніших (зауважимо, що Б. Джонсон мав чітко сформовану позицію щодо РФ та демонстрував рішучість у протидії її агресії й до того, як очолив уряд. Так під час його роботи в Міністерстві закордонних справ у 2016-2018 рр. з країни було видворено 23 російських дипломата (фактично – шпигунів) після отруєння С. Скрипаля). Борис Джонсон був одним із перших світових лідерів, хто виступив із найрізкішими заявами щодо неприпустимості спроби захопити Україну та наслідків цього для РФ. У своїх чисельних публічних виступах і спеціальній статті в «The Times» на початку лютого 2022 р. він заявив, що нарощування РФ військових сил біля кордонів України спровокувало найсерйознішу безпекову кризу в Європі за останні десятиліття, і попередив В. Путіна про надання Британією військової допомоги Україні у разі подальшої ескалації, наголосивши, що його країна «не вагатиметься» у своїй незмінній підтримці Європи та України[10]. Тобто (і це принципово важливо) Б. Джонсон і його уряд, на відміну від багатьох західних політиків, усвідомлювали масштаб проблеми, і чітко та недвозначно артикулювали це, не обмежуючись формулюваннями «російсько-український конфлікт» чи «криза».

По мірі розгортання та приведення до бойової готовності російського військового контингенту вздовж кордонів України та все більш переконливих розвідданих про невідворотний початок наступальних воєнних дій, Б. Джонсон і його кабінет активізували роботу з європейськими країнами та союзниками по НАТО задля консолідованої підтримки України. Зокрема, міністр оборони Бен Воллес здійснив низку поїздок країнами Європи, переконуючи їх уряди надати Україні зброю, а тим часом його відомство надало ЗСУ 2 000 протитанкових комплексів. Це цілком відповідало концепції «глобальної Британії» та антиросійському вектору її зовнішньої політики[11].

Варто нагадати, що саме офіційний Лондон наприкінці січня 2022 р. публічно оприлюднив плани РФ щодо вторгнення в Україну та встановлення у Києві нелегітимної проросійської влади[12].

Рішучість уряду Великої Британії у протидії РФ засвідчили відвідини України Борисом Джонсоном та очільницею британського МЗС Ліз Трасс протягом «параду» візитів найвищих посадових осіб різних країн до України в січні – лютому 2022 р. 1 лютого 2022 р. у Києві (що саме по собі було потужним знаком підтримки) Б. Джонсон оголосив про надання Україні додаткових 88 млн. фунтів стерлінгів (всього – 100 млн.) на підтримку її енергосистеми та про підготовку санкцій проти РФ[13]. 17 лютого 2022 р. під час візиту до Києва Ліз Трасс Україна, Польща та Велика Британія офіційно оголосили про створення з ініціативи

[10] Britain will not flinch over Ukraine, says Boris Johnson. *The Times*. 2022. February 7. URL: http://surl.li/mjzsi

[11] *Ерман Г.* Як і чому Британія стає одним із найближчих союзників України. *BBC News Україна*. 2022. 1 лютого. URL: http://surl.li/mjzsr; *Грубінко А.В.* Міжнародна роль Великої Британії… С. 294-297.

[12] Kremlin plan to install pro-Russian leadership in Ukraine exposed. *Foreign, Commonwealth & Development Office*. 2022. January 22. URL: http://surl.li/mjzte

[13] «Було б поразкою для Путіна». Джонсон і Зеленський обговорили у Києві можливість вторгнення РФ та провели пресконференцію – хроніка. *NV*. 2022, 1 лютого. URL: http://surl.li/mjztm

британської сторони тристороннього Альянсу для оборони України, поглиблення співпраці в економічних, торговельних, енергетичних питаннях та у боротьбі з дезінформацією[14].

Можна з певністю стверджувати, що з січня-лютого 2022 р., тобто ще до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, з усіх країн Європи саме Велика Британія надала їй найбільшу допомогу, зокрема озброєння (у січні 2022 р. – ручні протитанкові ракетні комплекси NLAW[15]). Й хоча британські медіа припускали, що це пов'язано із можливою відставкою Б. Джонсона через скандал навколо недотримання ним правил локдауну, характерно, що навіть ті, кого неможливо зарахувати до симпатиків британського прем'єра, віддавали йому належне як лідеру у наданні допомоги України та згуртуванню західних країн задля цього.

З огляду на подальшу політичну діяльність Б. Джонсона, розуміємо, що це стало для нього не лише питанням національних інтересів, а й особистою справою. У червні 2022 р., відповідаючи на питання, що могло б змусити його піти у відставку, він без вагань відповів: необхідність відмовитися від підтримки України (через занадто великі витрати на це), і додав, що розглядає мораль як частину лідерства[16].

Діяльність з допомоги Україні та гуртування Б. Джонсоном навколо цього всього світового демократичного співтовариства, дають підстави називати його ініціатором та провідником цієї політики. Й це мало вирішальне значення для України, адже Велика Британія – по суті, друга за військовим потенціалом країна в НАТО, найближчий союзник США, величезна політична й економічна потуга. Вийшовши з ЄС, країна стала цілком самостійним чинником на міжнародній арені, зацікавленим у збільшенні своєї ваги, формуванні нових альянсів, і продемонструвала швидкість, гнучкість і рішучість в ухваленні рішень щодо надання реальної допомоги Україні. У той час, коли інші світові лідери проводили консультації зі своїми парламентами, експертами, партнерами, уряд Б. Джонсона, не вагаючись, дотримувався обіцянки всіляко допомагати Україні, даної перед вторгненням та закликав до цього керівників інших країн: «Вони (українці – *Авт.)* просять лише одного: жити в мирі та свободі на своїй землі. Це право кожної нації. Але ті, хто вірять у це, мають виступити єдиним фронтом проти путінської агресії»[17].

ЛІДЕРСТВО УРЯДУ Б. ДЖОНСОНА У ПІДТРИМЦІ СВІТОВОЮ СПІЛЬНОТОЮ УКРАЇНИ У РОЗПАЛ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Створення міжнародної коаліції з підтримки України стало важливим напрямком діяльності уряду Б. Джонсона з метою узгодження політичних позицій і координації запровадження санкцій проти РФ, а головне – надання Україні військово-технічної та фінансової допомоги, в чому Велика Британія на початку повномасштабної війни була взірцем для інших країн. Успіх цієї ініціативи був

---

[14] Україна, Британія та Польща створили тристоронній альянс. *Укрінформ*. 2022, 17 лютого. URL: http://surl.li/mjztw

[15] Українські військові почали інтенсивні заняття з британськими ПТРК NLAW. *Радіо Свобода*. 2022, 5 лютого. URL: http://surl.li/mjzua

[16] PM: I will not undergo psychological transformation after poll defeat. *BBC News*. 2022. June 25. URL: http://surl.li/mjzuk

[17] Джонсон закликав світ виступити єдиним фронтом проти путінської агресії. *ТСН*. 2022, 29 травня. URL: http://surl.li/mjzuo

зумовлений, зокрема, й особистими якостями Б. Джонсона – енергійності, рішучості, цілеспрямованості, наполегливості, вмінню переконувати. Його ексцентричність і безкомпромісні відверті заяви не лише гарантували симпатії українців, а й спонукали нерішучий колективний Захід усвідомити і свою провину у тому, що Путін зважився на повномасштабне вторгнення. Саме Б. Джонсон першим на найвищому рівні озвучив те, про що західним дипломатам і політикам було незручно говорити вголос.

Так, реагуючи на теракт у Маріуполі 9 березня 2022 р., коли російські окупанти свідомо скинули кілька бомб на дитячу лікарню та пологовий будинок, у своїй колонці у «The Telegraph» 14 березня Б. Джонсон назвав «жахливою помилкою» реакцію Заходу на окупацію Росією Криму у 2014 р. та гібридне вторгнення на схід України, що тривало вісім років. «Лідер РФ скоїв акт насильницької агресії та відібрав значну частину території суверенної держави – і ми дали йому залишитися з цими здобутками»[18].

Б. Джонсон наголосив, що допоки Європа та світ будуть економічно залежними від РФ, вони не зможуть протистояти їй і допомогти Україні здобути перемогу. І хоча на той момент ЄС разом із ключовими міжнародними партнерами вже почав застосувати проти економіки, чиновників і олігархів РФ санкції й навіть прийняв принципове рішення позбутися залежності від нафти, газу та вугілля з РФ, однак Б. Джонсон вважав, що потрібно якомога скоріше остаточно розірвати зв'язок із агресором: «Поки Захід економічно залежить від Путіна, він буде робити все можливе, щоб використовувати цю залежність. І саме тому з цією залежністю тепер має й буде покінчено»[19].

Раніше, 6 березня 2022 р., у «New York Times» Б. Джонсон заявив, що світові лідери замість висловлення занепокоєння повинні докласти всіх зусиль для припинення вторгнення РФ в Україну: «Путін повинен зазнати поразки, і його поразка у цьому акті агресії повинна бути видима»[20]. Водночас він запропонував свій план для Заходу з припинення війни: 1) створення «міжнародної гуманітарної коаліції» для України; 2) підтримка України світовими лідерами «в її зусиллях забезпечити власну самооборону»; 3) посилення економічного тиску на РФ; 4) протистояння «повзучій нормалізації» РФ своїх дій в Україні; 5) дипломатичні рішення за повної участі України; 6) «швидка кампанія з посилення безпеки та стійкості» у країнах НАТО. На той час російське вторгнення до України засудила 141 країна – член ООН і 39 країн з ініціативи та за координації Великої Британії подали до Міжнародного кримінального суду звернення (найбільше в історії) про воєнні злочини РФ в Україні[21].

Потужним стимулом для нарощення міжнародної допомоги Україні стало вигнання Збройними Силами України окупантів з Київщини та Чернігівщини, а згодом – і Сумщини, та жахлива правда про російські воєнні злочини, що відкрилася після деокупації. Коментуючи звірства російських військовиків в Ірпені та Бучі на Київщині, Б. Джонсон назвав їх воєнними злочинами і наголосив, що

[18] *Johnson B.* We cannot go on like this. The West must end its dependence on Vladimir Putin. *The Telegraph*. 2022, March 14. URL: http://surl.li/mjzus
[19] Ibidem.
[20] *Лі Джозеф.* Нашим суддею буде народ України, каже Борис Джонсон. *BBC News*. 2022, 6 березня. URL: http://surl.li/mjzvf
[21] Ibidem.

Лондон «не заспокоїться, доки не переможе правосуддя», а він сам зробить усе можливе, щоб «знекровити військову машину Путіна»[22]. Поряд з лобіюванням надання країнами-членами НАТО озброєння Україні, він виступив і як один з найпотужніших промоутерів інтеграції України до Альянсу (що дотепер залишається одним з основних завдань для України), а також створення механізмів невідворотного та справедливого покарання РФ, Путіна і всіх військових злочинців. Велика Британія підтримала ідею створення спеціального міжнародного кримінального трибуналу та спрямувала в Україну своїх фахівців для допомоги у зібранні доказів[23]. Останнє варто розглядати як окремий трек допомоги Україні.

Поділяючи захоплення українцями, яким вдалося зробити майже неможливе (у тому числі завдяки британським NLAW), 8 квітня 2022 р. Б. Джонсон оголосив про надання Україні високоякісного військового обладнання ще на 100 млн. фунтів стерлінгів (системи ППО, 800 протитанкових ракет і високоточні боєприпаси) та партії нелетального військового обладнання[24]. Також у квітні 2022 р. для посилення ППО Україні було передано партію бронетранспортерів «Stormer», оснащених зенітними пусковими установками для ракет «Starstreak»[25], а на початку травня – ще 13 одиниць броньованих машин для евакуації під обстрілами[26].

Історичним став неансований візит Бориса Джонсона до Києва 9 квітня 2022 р. – важливий знак підтримки України, яка щойно деокупувала свої північні області. Він пройшов центральними вулицями та Майданом Незалежності у Києві, засвідчивши таким чином не лише свою сміливість, а й те, що українська влада цілком контролює ситуацію, а отже військова допомога Україні є дієвою та не опиниться у руках ворога (одна з головних пересторог Заходу у наданні Україні зброї). Під час зустрічі з Президентом України В. Зеленським, Б. Джонсон заявив, що його уряд готує новий пакет фінансової та військової допомоги (броньовані машини та протикорабельні ракетні системи)[27].

22 квітня 2022 р. уряд Великої Британії оголосив, що відправляє основні бойові танки «Challenger 2» до Польщі для заміни танків «Т-72», які Польща відправить до України на додачу до британських бойових броньованих машин (всього – 120, з них 80 – «Mastiff», «Husky» та «Wolfhound», призначені для транспортування особового складу у зоні бойових дій, і 40 машин для розвідки на місці бою, зокрема «Spartan», фронтові «швидкі» «Samaritan», бронемашини «Sultan» і «Samson»)[28].

---

[22] Джонсон – про звірства росіян: Ми не заспокоїмося, доки не переможе правосуддя. *Укрінформ*. 2022, 3 квітня. URL: http://surl.li/mjzvl

[23] The UK's foreign secretary Liz Truss has said the UK is open to the idea of an international criminal tribunal trying Vladimir Putin and other Russian leaders over the war in Ukraine. *The Guardian*. 2022, May 18. URL: http://surl.li/mjzvn

[24] Британія передасть Україні зброї ще на 100 мільйонів фунтів – Джонсон. *Укрінформ*. 2022, 8 квітня. URL: http://surl.li/mjzwd

[25] Великобританія дасть Україні самохідні зенітні установки Stormer. *Діло*. 2022, 25 квітня. URL: http://surl.li/mjzwj

[26] UK donates armoured vehicles to help Ukraine evacuation effort. *Reuters*. 2022, May 3. URL: http://surl.li/mjzwl

[27] Boris Johnson meets Volodymyr Zelenskiy in unannounced visit to Kyiv. *The Guardian*. 2022. 9 квітня. URL: http://surl.li/mjzwm

[28] Британія надішле танки Польщі на заміну відправленим в Україну. *Європейська правда*. 2022, 22 квітня. URL: http://surl.li/mjzws

Слушною є оцінка ролі Лондона у перші місяці повномасштабної війни надзвичайного та повноважного посла України у Лондоні В. Пристайка (2020-2023). За його словами, він виступав «у ролі «фокусної точки», де збиралися зусилля багатьох держав й у випадку необхідності Лондон звертався до ширшого кола світових столиць[29].

Маємо наголосити, що ця допомога була критично важливою для посилення оборонного потенціалу України. За даними спеціального звіту Королівського об'єднаного інституту оборонних досліджень (RUSI), перевага у кількості російської артилерії над українською, що була не такою значною в перші півтора місяці повномасштабного вторгнення (трохи більше 2:1), до червня суттєво зросла і становила вже 10:1[30].

Навіть після запуску «Рамштайна» 27 квітня 2022 р. (низки зустрічей міністрів оборони і начальників генеральних штабів країн НАТО для координації надання Україні важкого озброєння), який став дієвим інструментом військової допомоги ЗСУ, уряд Б. Джонсона залишався своєрідним «локомотивом» військової допомоги для України, постійно нарощуючи її обсяги. Так, 8 травня 2022 р., напередодні відеорозмови лідерів країн Великої сімки з Президентом України В. Зеленським, Б. Джонсон оголосив про намір надати нову партію військової допомоги на суму 1,3 млрд. фунтів стерлінгів ($1,6 млрд.) і 45 млн. фунтів стерлінгів на гуманітарну допомогу. Ця сума з резервних коштів, призначених для надзвичайних ситуацій, майже вдвічі перевищила всі попередні витрати Лондона на підтримку України, і це в цілому найвищий рівень витрат Великої Британії із часів воєн в Іраку та Афганістані[31].

3 травня 2022 р. Б. Джонсон став першим західним лідером, який виступив (онлайн) перед українським парламентом з початку вторгнення. Він оголосив про новий пакет підтримки України в обсязі 300 млн. фунтів стерлінгів ($370 млн.), надання їй протикорабельних ракетних систем, броньованих машин, радарів, дронів і гуманітарної допомоги, наголосивши, що Велика Британія намагається «зміцнити Україну настільки, щоб ніхто більше не насмілився зазіхати на неї» та готова зробити для перемоги України все можливе[32].

Готовність надавати реальну військову допомогу засвідчили зусилля Б. Джонсона з розблокування українських портів для вивозу сільськогосподарської продукції, що можна розглядати як окремий напрям у підтримці України. Б. Джонсон розраховував, що силами коаліції зацікавлених країн НАТО вдасться прорвати блокаду за кілька тижнів, забезпечивши «захисний коридор» з Одеси через Босфор, проте партнери по НАТО не підтримали цю ініціативу[33].

Поряд з тим 27 червня 2022 р. уряд Б. Джонсона надав українській залізниці

---

[29] «Лондон – точка фокусу». Пристайко про роль Великої Британії у посиленні військової та політичної підтримки України. *NV*. 2022, 10 квітня. URL: http://surl.li/mjzxn

[30] *Zabrodskyi M., Watling J., Danylyuk O., Reynolds N.* Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February-July 2022. Special Report. *Royal United Services Institute for Defence and Security Studies*. 2022, November 30. URL: http://surl.li/mjzya

[31] *Macaskill A.* UK to provide 1.3 billion pounds of further military support to Ukraine. *Reuters*. 2022, May 8. URL: http://surl.li/mjzye

[32] *Крамар О.* Борис Джонсон виступив перед Верховною Радою і пообіцяв нову допомогу Україні. Яку саме? *Громадське*. 2022, 3 травня. URL: http://surl.li/mjzyr

[33] *Brown L., Grylls G.* Royal Navy could escort grain ships through Odesa blockade. *The Times*. 2022, May 24. URL: http://surl.li/mjzzb

матеріалів та обладнання вартістю біля 10 млн. фунтів стерлінгів для ремонту залізничної інфраструктури та допомоги у вивезенні зерна з країни залізницею[34]. Ще раніше, 5 квітня, Велика Британія оголосила про скасування усіх без винятку мит і квот на імпорт українських товарів, що розширило експортні можливості України та стало важливим внеском у боротьбу з глобальною продовольчою кризою, спричиненою РФ[35].

17 червня 2022 р. під час другого від 24 лютого візиту Б. Джонсона до Києва він запропонував масштабну програму навчань українських військовиків: тренування до 10 тисяч українських військових кожні 120 днів, тобто приблизно 30 тисяч на рік[36].

Велика Британія – одна з перших країн, які від початку російсько-української війни в 2014 р. тренують українських військовиків. Так, у 2015 р. стартувала британська навчальна місія в Україні «Orbital», спершу розрахована до 2019 р., але продовжена до 2023 р. Від її початку британські інструктори підготували понад 22 000 українських військовиків. У лютому 2022 р. британські інструктори були виведені з України, однак вже у квітні 2022 р. навчання українських військовиків, зокрема на щойно звільненій Київщині, відновили. Також згідно угоди про стратегічне партнерство 2020 р. поглибилася співпраця у підготовці Повітряних сил України, зокрема в рамках програми «Orbital». З 2019 р. для військовиків Повітряних сил ЗСУ щороку проводилися навчання «Warrior Watcher», два роки в них брали участь і морська піхота та морська авіація[37].

Запропонована Б. Джонсоном нова програма передбачала навчання та тренування українців під проводом його країни за участі інших зарубіжних партнерів. Вже за тиждень почалася її реалізація – до Британії, Італії, Литви, Польщі, Словаччини, Словенії, Франції та ФРН прибули перші кілька сотень українських військовиків. Акцент у навчанні було зроблено на застосуванні артилерійських систем великого калібру; реактивних систем залпового вогню; засобів артилерійської розвідки та протиповітряної оборони; різних видів колісної та гусеничної техніки; систем розмінування, зокрема підводного; різних типів кораблів та їхнього озброєння. Водночас, за попередньою програмою військових навчань, з квітня до кінця червня 2022 р. тисячі українських військовиків опанували у Британії артилерійські системи калібру 155 мм М777, FH-70, САУ М109, «Цезар» та PzH 2000, РСЗВ М142 HIMARS, САУ «Краб», бойові броньовані машини М1 та Wolfhound[38]. Цей аспект допомоги Україні важко переоцінити, адже Велика Британія посідає третє місце у світі за якістю військового навчання та планування, третє-четверте – за якістю технологій ВПК[39].

Також під час візиту до Києва 17 червня 2022 р. Б. Джонсон заявив, що працюватиме над посиленням санкцій проти РФ та зміцненням коаліції з

---

[34] Британія виділить до 10 млн. фунтів на ремонт української залізниці для вивезення зерна. *Європейська правда*. 2022, 27 червня. URL: http://surl.li/mjzzg

[35] UK announces new trade measures to support Ukraine. *Department for International Trade*. 2022, April 25. URL: http://surl.li/mjzzh

[36] UK to offer major training programme for Ukrainian forces as Prime Minister hails their victorious determination. *Prime Minister's Office*. 2022, June 17. URL: http://surl.li/mjzzl

[37] *Ерман Г.* Як і чому…

[38] За підтримки Великої Британії розпочато курс базової загальновійськової підготовки військовослужбовців ЗС України. *День*. 2022, 29 червня. URL: http://surl.li/mjzzs

[39] *Ерман Г.* Як і чому…

дипломатичної та фінансової підтримки України[40]. На той момент його уряд вже оголосив або надав економічну та гуманітарну підтримку Україні на суму понад 1,3 млрд. фунтів стерлінгів, зокрема, понад 5 000 протитанкових ракет NLAW, РСЗВ великої дальності та артилерійські системи, включаючи 155-мм САУ. Водночас на початку червня британська оборонна компанія «QinetiQ» надала Україні 10 саперних роботів TALON для розмінування територій[41].

Наступного дня після візиту до Києва Борис Джонсон у колонці для британського видання «The Sunday Times» сформулював для світу чотири необхідні кроки до перемоги України: 1) забезпечити її всім необхідним озброєнням і навчанням; 2) фінансово допомогти Україні зберегти стабільність державних і соціальних інституцій, 3) забезпечити шляхи експорту українського продовольства суходолом, щоб зберегти надходження в українську економіку; 4) розблокувати українські морські порти та допомогти негайно вивезти 25 млн. т пшениці та кукурудзи до країн, яким загрожує голод через російську блокаду чорноморського узбережжя України[42].

Водночас Б. Джонсон активізував зусилля з переконання країн-партнерів у необхідності збільшити військову підтримку України, зокрема відправити реактивні системи залпового вогню, які можуть вражати цілі з більшої відстані. 1 червня він попросив дозволу Президента США Дж. Байдена надати Україні РСЗВ середньої дальності М270, виготовлені у США. Їхня дальність (біля 80 км) протягом попередніх двох місяців була одним з найбільш дискусійних питань для західних лідерів, оскільки частина з них остерігалися, що це може спровокувати РФ на застосування ядерної зброї. Показово, що в цей же час США оголосили про надання Україні нового безпекового пакету допомоги, в тому числі високомобільних ракетних артилерійських систем (HIMARS) з умовою, що їх не будуть використовувати для ударів по цілях у межах РФ[43].

На тлі цієї дискусії, коли 5 червня 2022 р. РФ завдала по Києву потужного ракетного удару, наступного дня Велика Британія направила Україні РСЗВ М270 (високоточну зброю до 80 км дальності) та боєприпаси М31А1[44]. Ці сигнали підтримки України не лише демонстрували рішучість уряду Б. Джонсона, а й здолали певний психологічний бар'єр Заходу щодо постачання Україні високоточної летальної зброї великої дальності, вкотре підтверджуючи лідерство Великої Британії у військовій допомозі Україні.

Саміт НАТО у Мадриді 29-30 червня 2022 р., який визнав РФ «найбільш значущою і безпосередньою загрозою безпеці Альянсу», а сильну та незалежну Україну – «необхідною складовою стабільності євроатлантичної зони», також став важливим майданчиком для обговорення допомоги Україні. На ньому було схвалено розширення комплексної програми допомоги Україні, зокрема, з таких аспектів, як захищений зв'язок, протидія БПЛА, мінам, хімічним і біологічним

[40] Ukraine war: Boris Johnson travels to Kyiv to meet Volodymyr Zelensky. *BBC*. 2022, June 17. URL: http://surl.li/mjzzw
[41] UK to offer major training…
[42] Boris Johnson: We will never be secure if we turn our backs on valiant Ukraine. *The Sunday Times*. 2022, June 18. URL: http://surl.li/mkaae
[43] Британія попросила дозволу США відправити реактивні системи залпового вогню в Україну – ЗМІ. *Європейська правда*. 2022, 1 червня. URL: http://surl.li/mkaai
[44] Ukraine war: UK to send Ukraine M270 multiple-launch rocket systems. *BBC News*. 2022, June 6. URL: http://surl.li/mkaan

загрозам, паливо та бронежилети, перехід на сучасну військову техніку НАТО[45]. Значну роль у підготовці цих рішень відіграли Б. Джонсон і Б. Воллес, які наполягали на значному збільшенні допомоги Україні, наголошуючи на можливостях України звільнити окуповані території[46].

Практичним виявом підтримки України стало оголошення 30 червня Б. Джонсоном наміру виділити ще 1 млрд. фунтів стерлінгів (близько 1,2 млрд. доларів) для забезпечення наступальних операцій ЗСУ: на системи ППО, БПЛА, засоби РЕБ, спорядження для українських солдатів. До пакету увійшли 14 танків Challenger II, 4 000 одиниць боєприпасів для танків, понад 5 млн. одиниць протипіхотної зброї, зокрема міномети та гранатомети, 1 500 одиниць зенітної зброї та 100 пускових установок до неї, запчастини, інструменти та допоміжні комплекти на суму 4 млн. фунтів стерлінгів, 70 тисяч продовольчих пайків і 65 тисяч одиниць одягу. Цей пакет збільшив загальну військову підтримку України Великою Британією з початку війни до 2,3 млрд. фунтів стерлінгів або 2,8 млрд. доларів (на додачу до фінансової та гуманітарної допомоги у розмірі 1,5 млрд. фунтів стерлінгів), що перевершило допомогу будь-якої іншої країни, окрім США[47]. За два тижні, 12 липня, уряд Б. Джонсона оголосив, що готує пакет обсягом 50 млн. фунтів стерлінгів (майже 65 млн. доларів) на ремонт української техніки, а також на створення центру реабілітації для військовиків у рамках Комплексного пакету допомоги НАТО для України, погодженого на саміті[48].

На саміті НАТО Велика Британія також зафіксувала ключові принципи допомоги Україні та забезпечення миру і стабільності у світі, які послідовно лобіювала у попередні місяці: ніяких поступок чи переговорів з РФ до перемоги України на полі бою, економічна співпраця, зокрема в рамках «Програми глобального партнерства для інвестицій в інфраструктуру», та диверсифікація постачання енергоносіїв є передумовою стабільності[49].

7 липня 2022 р. стало відомо про те, що Б. Джонсон йде у відставку з посади голови уряду та лідера Консервативної партії. Однак час до вступу на посаду своєї наступниці (6 вересня 2022 р. його змінила Ліз Трасс) він використав із максимальною користю для України. Зворушливим для всіх українців стала його настанова наступникам, виголошена у прощальній промові в Палаті громад 20 липня – заступатися за українців[50]. Символічним підсумком діяльності Б. Джонсона як прем'єр-міністра з підтримки України став його останній у цьому статусі (і третій за час повномасштабної війни) візит до України 24 серпня 2022 р. на День Незалежності України. «Я ані на мить не сумнівався, що Україна переможе у цій боротьбі, тому що на Землі жодна сила не може здолати патріотизм 44 мільйонів

---

[45] Столтенберг: НАТО надає Україні всеосяжний пакет допомоги. *Голос Америки*. 2022, 29 червня. URL: http://surl.li/mkabh

[46] Україна здатна відбити російські війська цього року, – Джонсон. *День*. 2022, 30 червня. URL: http://surl.li/mkabo

[47] *Emily A.* UK Gives £1 Billion to Ukraine to Help Fund Offensive Operations. *Bloomberg*. 2022, June 30. URL: http://surl.li/mkabq

[48] UK to provide Ukraine with ammo, vehicles and $65 million for equipment repair. *Reuters*. 2022, July 12. URL: http://surl.li/mkabt

[49] NATO Public Forum session on NATO in an era of great power competition: Foreign Secretary's remarks. *Foreign, Commonwealth & Development Office*. 2022, June 29. URL: http://surl.li/mkaeh

[50] *Матяш Т.* «Hasta la vista, baby»: Джонсон виступив із прощальною промовою в Палаті громад. *LB.ua*. 2022, 20 липня. URL: http://surl.li/mkaex

українців. Велика Британія стоятиме поряд з вами стільки, скільки знадобиться», – заявив він та анонсував новий пакет військової допомоги на 63,7 млн. доларів, до якого увійшли безпілотні системи спостереження та протитанкові боєприпаси, зокрема 850 ручних мікродронів «Black Hornet» для виявлення ворога, що наближається[51]. Продовженням стала започаткована 25 серпня 2022 р. програма з відновлення транспортної (аеропортної, злітно-посадкової та портової) інфраструктури України[52]. Також 27 серпня 2022 р. Велика Британія оголосила про передачу Україні підводних дронів для пошуку мін і початок відповідних навчань для українських військовослужбовців на базі Королівського ВМФ на додачу до розпочатих ще в травні 2022 р. тренувань повних екіпажів українських моряків з керування кораблями протимінної боротьби класу Сандаун[53].

Висновки

Значення політичної та військової допомоги Великої Британії Україні напередодні та в перші місяці повномасштабної російсько-української війни неможливо переоцінити. Фактично, уряд Бориса Джонсона відіграв одну з найважливіших ролей у згуртуванні та координації зусиль світової спільноти з протидії РФ та допомоги Україні, вироблені нею консолідованої позиції та, що ще важливіше, – переходу до конкретних кроків задля підтримки України.

Ще напередодні російського повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. окреслилися головні напрями допомоги від Сполученого Королівства: військово-технічна і політично-дипломатична підтримка, зокрема активна робота з союзниками по НАТО, країнами ЄС і поза ними, спрямована на формування коаліції з допомоги Україні й вироблення та реалізація спільної санкційної політики щодо країни-агресора.

Із розгортанням російської повномасштабної агресії, саме Б. Джонсон, для якого питання підтримки України та її перемоги стало одним з пріоритетних політичних завдань і морально-ціннісних орієнтирів, як правило, поряд з президентом США Джозефом Байденом, виступав ініціатором та організатором масштабної багаторівневої допомоги Україні на інституційному – державному та міжнародному – рівнях.

Так, у пропонованій статті цілісно та всебічно проаналізовано, як уряд Б. Джонсона першим з-поміж іноземних держав надавав Україні різні види летальної зброї (спонукаючи й інших світових лідерів до цього), і водночас доповнював це навчанням українських військовиків, постачанням боєприпасів і спорядження для ЗСУ, фінансуванням ремонту техніки.

Цілком природно, що підсумовуючи результати свого прем'єрства, Борис Джонсон назвав надання допомоги Україні у війні проти Росії одним із своїх найбільших досягнень[54]. Маючи непримиримe ставлення до агресора, добре розуміючи суть загарбницької імперіалістичної політики РФ, він не лише

[51] Джонсон у Києві оголосив про виділення £54 млн. військової допомоги Україні. *Європейська правда*. 2022, 24 серпня. URL: http://surl.li/mkafe

[52] Британія допоможе Україні відновити транспортну інфраструктуру. *Радіо Свобода*. 2022, 25 серпня. URL: http://surl.li/mkafh

[53] UK donating undersea minehunter drones to help Ukraine clear coastline. *Ministry of Defence*. 2022, August 27. URL: http://surl.li/mkafp

[54] Пишаюся підтримкою України: Борис Джонсон назвав свої головні досягнення на посаді прем'єра. *Ліга*. 2022, 5 вересня. URL: http://surl.li/mkagm

сформував ефективну політику Британії щодо підтримки України, а й значною мірою спонукав об'єднання антипутінських світових сил на міжнародній арені у життєво важливій підтримці України в найкритичніший період її новітньої історії.

REFERENCES

Baxendale-Smith, B. (2023, September 11). Reasserting the UK's Role in European Security Through Military Assistance to Ukraine. *Wilson Center*. Retrieved from http://surl.li/msxxq [in English].

Brown, L. & Grylls, G. (2022, May 24). Royal Navy could escort grain ships through Odesa blockade. *The Times*. Retrieved from http://surl.li/mjzzb [in English].

Dickinson, P. (2022, July 4). Why Ukraine loves Boris. *Atlantic Council*. Retrieved from http://surl.li/msxxv [in English].

Emily, A. (2022, June 30). UK Gives £1 Billion to Ukraine to Help Fund Offensive Operations. *Bloomberg*. Retrieved from http://surl.li/mkabq [in English].

Erman, H. (2022, February 1). How and why Britain is becoming one of Ukraine's closest allies. *VVS News Ukraina*. Retrieved from http://surl.li/mjzsr [in Ukrainian].

Hrubinko, A. & Buhlai, N. (2022). Historical Path of Ukrainian-British Relations (To the 30th Anniversary of the Strategic Partnership). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, 1,* 206-219. DOI: https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.206 [in Ukrainian].

Hrubinko, A.V. (2022). The international role of Great Britain in the conditions of the Russian-Ukrainian war. Proceedings of the Conference: *Materialy IV Mizhnarozhnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Rosiisko-ukrainska viina: pravo, bezpeka, svit (29-30 kvitnia 2022 r.)».* Ternopil, 293-299. Retrieved from http://surl.li/mjzrd [in Ukrainian].

Hrubinko, A.V. (2022). The role and interests of Great Britain in the Russian-Ukrainian war. Proceedings of the Conference: *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Aktualna yurysprudentsiia» 14 zhovtnia 2022 r.* Retrieved from http://surl.li/mjzrb [in Ukrainian].

Johnson, B. (2022, March 14). We cannot go on like this. The West must end its dependence on Vladimir Putin. *The Telegraph*. Retrieved from http://surl.li/mjzus [in English].

Kramar, O. (2022, May 3). Boris Johnson spoke before the Verkhovna Rada and promised new aid to Ukraine. What exactly? Hromadske. Retrieved from http://surl.li/mjzyr [in Ukrainian].

Lee, Joseph (2022, March 6). The people of Ukraine will be our judge, says Boris Johnson. *BBC News*. Retrieved from http://surl.li/mjzvf [in Ukrainian].

Macaskill, A. (2022, May 8). UK to provide 1.3 billion pounds of further military support to Ukraine. *Reuters*. Retrieved from http://surl.li/mjzye [in English].

Marsh, H. (2022, July 13). Pidtrymka Ukrainy Spoluchenym Korolivstvom zavzhdy zalyshatymetsia sylnoiu [UK support for Ukraine will always remain strong]. *Ukrainska pravda*. Retrieved from http://surl.li/mjzug [in English].

Matiash, T. (2022, July 20). 'Hasta la vista, baby': Johnson gave a farewell speech in the House of Commons. *LB.ua*. Retrieved from http://surl.li/mkaex [in Ukrainian].

Mills, C. (2023, October 4). Military assistance to Ukraine since the Russian invasion. *House of Commons Library*. Retrieved from https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9477 [in English].

Shevchenko, A.V. (2022). The role of Great Britain in the Russian-Ukrainian war. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa, 14 (1),* 98-103. Retrieved from http://surl.li/mjzri [in Ukrainian].

Stuzhuk, Yu. (2022). Cooperation between Ukraine and Great Britain in the conditions of the Russian-Ukrainian war. *Zbirnyk naukovykh prats tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho, 2 (75),* 135-140. DOI: https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-2-75/135-140 [in Ukrainian].

Vidnianskyi, S. & Martynov, A. (2023). *Rosiisko-ukrainska viina ta mizhnarodne spivtovarystvo* [The Russian-Ukrainian war and the international community]. Kyiv [in Ukrainian].

Zabrodskyi, M., Watling, J., Danylyuk, O. & Reynolds, N. (2022, November 30). Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February-July 2022. Special Report. *Royal United Services Institute for Defence and Security Studies*.. Retrieved from http://surl.li/mjzya [in English].

Надійшла до редакції / Received: 02.11.2023 *Схвалено до друку / Accepted: 16.12.2024*